

Agnieszka Nalewajek

Ożarowscy herbu Rawicz – kariera na dworze Jagiellonów

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 4, 33-54

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Nalewajek

Instytut Historii

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

OŻAROWSCY HERBU RAWICZ – KARIERA NA DWORZE JAGIELLONÓW

Średniowieczny ród Rawiczów był jednym z najbardziej wpływowych polskich rodów szlacheckich. Wywodziły się z niego liczne rodziny, których przedstawiciele należeli do najwyższych kręgów elit Królestwa Polskiego w XIV i XV w.¹ W pierwszej połowie następnego stulecia dołączyła do nich, posiadająca swe gniazdo w ziemi lubelskiej, rodzina Ożarowskich założona przez Dzierśława z Ożarowa (zm. między 1456 a 1459), którego wnuk Sylwester (Lasota) został podkomorzym króla Zygmunta I Starego². Na jego postaci skupiło się dotychczasowe, niewielkie grono historyków zainteresowanych karierą Rawiczów Ożarowskich³. Badacze zwracali uwagę, że na dworze Jagiellonów służyło kilku przedstawicieli tej rodziny. Władysław Pociecha podał, że jeden z rodzonych braci podkomorzego Ożarowskiego, Jan, był kapelanem Zygmunta I, zaś drugi, Mikołaj został jego dworzaniem⁴. Przeprowadzone w ostatnich latach przez Józefę Olszówkę badania nad dworem poprzednika Zygmunta I pokazały, że ów Jan Ożarowski wcześniej pełnił funkcję kapelana w kaplicy królewskiej Aleksandra Jagiellończyka⁵. Oprócz

¹ Powstała znakomita monografia poświęcona genealogii rodu Rawiczów napisana przez Jana Wroniszewskiego (*Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*, Toruń 1992; tenże, *Ród Rawiczów. Rodowcy Warszowiców i Grotowiców*, Toruń 1994).

² J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Warszowice*, s. 55-68. Ożarów leżał około 10 km od Wąwolnicy, w parafii Garbów (*Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. Kuraś, Warszawa 1983 (*Dzieje Lubelszczyzny*, t. 3), s. 171-172).

³ A. Pawiński, *Młode lata Zygmunta Starego*, Warszawa 1893, s. 76, 271; W. Pociecha, *Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia*, t. 2, Poznań 1949, s. 29; F. Sikora, *Ożarowski Sylwester (Lasota) h. Rawicz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Wrocław 1979, s. 679-680.

⁴ W. Pociecha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 29.

⁵ J. Olszówka wykorzystała w swej pracy rękopisy rachunków Aleksandra Jagiellończyka, które w tym samym czasie doczekały się litewskiego wydania (*Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501-1506*, Lublin 2007, praca doktorska pod kierunkiem U. Borkowskiej, mps Archiwum KUL, s. 48,

wiadomości o bracie kapelanie Franciszek Sikora, autor biogramu Sylwestra Ożarowskiego zamieszczonego w *Polskim Słowniku Biograficznym* odnotował, że karierę dworską rozpoczął inny krewny podkomorzego Ożarowskiego, również noszący imię Jan⁶. Natomiast niejaka pani Ożarowska, jak ustaliła Urszula Borkowska, weszła w skład dworu córek Zygmunta Starego i Barbary Zapolyi, a następnie została ochmistrzynią dworu starszej z nich, królowej Jadwigi⁷. Z kolei Stanisław Ożarowski za panowania Zygmunta Starego służył jako rotmistrz piechoty zaciężnej⁸. Obecność Ożarowskich na dworze Jagiellonów znalazła odzwierciedlenie w wielu źródłach, przede wszystkim dokumentach i rachunkach królewskich. Cenne uzupełnienie wiedzy o karierze tej rodziny przynoszą zwłaszcza niewykorzystane w dotychczasowych badaniach informacje znajdujące się w rachunkach królewskich z czasów Jagiellonów.

Z ustaleń Jana Wroniszewskiego wiadomo, że Rawicze Ożarowscy wywodzili się z linii zapoczątkowanej przez Warsza (zm. po 1282) kasztelana krakowskiego, protoplasty rodzin Michowskich i Ostrowskich. Z tej ostatniej pochodził jeden z najwybitniejszych przedstawicieli rodu, Krystyn z Ostrowa (zm. 1439), który *odegrał aktywną rolę we wprowadzaniu Jagiełły na tron polski* i został jego bliskim współpracownikiem⁹. Nieznany ze źródeł ojciec Dzierśława z Ożarowa, prawdopodobnie był bratem Jana z Przewodów¹⁰. Zapisy źródłowe w księgach sądowych wspominają o nim od 1414 r.¹¹ Miał on czterech synów: Sięgniewa (zm. po 1474), Rafała (zm. 1487), Jana (zm. po 1487) i Prędotę (zm. ok. 1491), którzy odziedziczyli po nim Ożarów, Wołę Ożarowską, Staroścín, Ługów, połowę Sowokłesk oraz Rudna w ziemi lubelskiej, Ciszycę, Wołę Ciszyczką i trzy części Wojnowic w ziemi sandomierskiej, a także połowę Ratniowa na Wołyniu¹². Dział

269, 339; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494-1504)*, opr. D. Antanavičius, R. Petrauskas, Vilnius 2007); F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

⁶ F. Sikora, *Ożarowski Sylwester*, s. 680.

⁷ U. Borkowska, *Królowna Jadwiga i jej księżeczka do spowiedzi*, „Roczniki Humanistyczne”, 35, 1987, z. 2, s. 85. Za tę informację dziękuję s. prof. Urszuli Borkowskiej.

⁸ A. Bołdyrew, *Piechota zaciężna w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku*, Warszawa 2011, s. 62.

⁹ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 28-29.

¹⁰ Jan z Przewodów był ojcem Grota z Chwalisławic, Sięgniewa kustosa wiślickiego, Piotra plebana w Rudnie (1415-1425) i Kazimierzu (1428) oraz Warsza piszącego się z Mikułowic. W drugiej połowie XIV w. z Przewodów pisali się także Pełka sędzia sandomierski, Sięgniew oraz Prędota (zm. po 1392), których imiona mogą wskazywać na przynależność do rodu Rawiczów. Przypuszcza się, że Prędota z Przewodów starosta lubelski, trzykrotny świadek dokumentów królewskich Władysława Jagiełły, mógł być synem sędziego sandomierskiego Pełki. Sięgniew z Przewodów był ojcem Dzierśława (zm. 1382) kanonika serockiego, krakowskiego i prepozyta wiślickiego oraz Abrahama (zm. po 1407) kanonika krakowskiego i plebana w Mominie (J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 58-68, Tab. VI).

¹¹ Tamże, s. 56.

¹² Tamże, s. 55.

majątku pomiędzy synami Dzierśława przeprowadził w 1459 r. wnuk Krystyna z Ostrowa, Grot (zm. przed 1474), podkomorzy lubelski i tenutariusz kazimierski¹³. W wyniku podziału Sięgniew z Rafałem otrzymali po połowie Ożarowa i Starościna oraz Ciszcy i Woli Ciszyckiej, przy czym Sięgniew, który prawdopodobnie był najstarszym synem Dzierśława, odziedziczył tzw. Starą Wieś Ożarów. Jan dostał Ługów oraz połowę Sowoklęsk, Wojnowic i Ratniowa, a Prędotą Wolę Ożarowską, połowę Rudna oraz czwartą część Wojnowic¹⁴. Sięgniew i jego dwóch synów: Dzierśław i Rafał, nie przejawiali aktywności w życiu publicznym¹⁵. Również Jan, który studiował w Uniwersytecie Krakowskim, gdzie w 1434 r. uzyskał tytuł bakałarza prawa kanonicznego, nie przyczynił się do awansu rodziny¹⁶. Udział w nim mieli natomiast Rafał i Prędotą Ożarowscy. Pierwszy z nich poślubił Małgorzatę córkę Wojciecha Cebulki z Czechowa, bratanicę Mikołaja Cebulki sekretarza wielkiego księcia Witolda, dziedziczkę Snopkowa, Białki, Koziegorynku, wsi Bedlne i tenuty królewskiej Białej. Wniosła ona w posagu do majątku męża Snopków¹⁷. Z małżeństwa z Małgorzatą Cebulką urodzili się Jan, Mikołaj i Stanisław oraz córka nosząca po matce imię Małgorzata¹⁸. Rafał Ożarowski był przedstawicielem średniozamożnej szlachty szukającej awansu. W 1475 r. został pozwany przez kanonika krakowskiego Jana Długosza, który na konsystorzu w Lublinie złożył skargę o zabranie przez niego dziesięcin należących do kolegiaty Najświętszej Marii Panny w Sandomierzu¹⁹. Z kolei Prędotą powiększył swój majątek najpierw o część Strzeszkowic, którą wniosła w posagu jego pierwsza żona, nieznaną z imienia córką Przedbora ze Strzeszkowic. Część tę zamienił następnie na wieś Bogusławice koło Opatowa. Zakupił też Giżyce w ziemi lubelskiej²⁰. Po śmierci pierwszej żony poślubił

¹³ Pochodził on w linii prostej od sławnego Krystyna z Ostrowa, który miał trzech synów: Grot (zm. 1412), Warszawa (zm. 1443) i Krystyna (zm. po 1444) oraz córkę Annę wydaną za Jakuba z Pleszowa herbu Sulima. Spośród synów Krystyna karierę polityczną kontynuował Warsz i należał do ówczesnej elity władzy. Warsz z Ostrowa pozostawił trzech synów. Najstarszym był prawdopodobnie Grot z Ostrowa (zm. przed 1474) podkomorzy lubelski i tenutariusz kazimierski. Kolejny syn Warsz, Jan (zm. 1484), archidiakon i oficjał lubelski, został biskupem chełmskim i przemyskim. Trzecim z braci był Mikołaj (zm. 1501), zwany „Minor” lub „Minorek”, wojewoda lubelski, a następnie sandomierski. Grot i Mikołaj zmarli bezdzietnie (J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 27-41).

¹⁴ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 55.

¹⁵ Sięgniew miał dwóch synów: Dzierśława i Rafała, którzy po jego śmierci podzielili pomiędzy siebie odziedziczone dobra (tamże, s. 56, Tab. VII).

¹⁶ Tamże, s. 55; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*, t. 1, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Kraków 2004, s. 166. Najprawdopodobniej nie zrobił kariery, nie jest też znane jego potomstwo.

¹⁷ A. Sochacka, *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987, s. 79.

¹⁸ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 55-56, Tab. VII.

¹⁹ J.A. Wadowski, *Kościół lubelskie na podstawie źródeł archiwalnych*, wyd. 2, Lublin 2004, s. 43-44.

²⁰ A. Sochacka, dz. cyt., s. 78; J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 55.

nieznaną bliżej Barbarę. Z dwóch małżeństw Prędoty doczekał się sześciu synów: Sylwestra podkomorzego króla Zygmunta Starego, Jana, który został kapelanem królewskim oraz Rafała, Bernarda, Mikołaja i Jakuba²¹.

Przed synami Prędoty na dworze króla Kazimierza Jagiellończyka znalazł się inny członek tej rodziny. Nieznany z imienia Ożarowski w latach 1477-1478 służył jako pokojowiec królewski (*cubicularius regius Oszarowsky, Ozarowsky*)²². Funkcję tę prawdopodobnie pełnił jeden z synów Rafała Ożarowskiego, który mógł znaleźć się na dworze dzięki wsparciu wieloletniego dworzanina króla Kazimierza, Mikołaja z Ostrowa zwanego Minorkiem (zm. 1501), wojewody lubelskiego i sandomierskiego²³. Mikołaj z Ostrowa był młodszym bratem Grota, który przeprowadził dział majątku pomiędzy synami Dzierśława z Ożarowa w 1459 r.²⁴ Najstarszy syn Rafała Ożarowskiego, Jan w 1473 r. zapisał się na studia w Uniwersytecie Krakowskim²⁵. Następnie mógł służyć na dworze królewskim. Po śmierci ojca w 1487 r. Jan odziedziczył Ożarów oraz Snopków, gdzie dokonał działu z młodszymi braćmi, Mikołajem i Stanisławem²⁶. Kilka lat później, w 1496 r. wojewoda lubelski Mikołaj z Ostrowa zapisał mu 150 grzywien na Szczekarkowie i Pałeczniczy²⁷. Jan zmarł w 1503 r. pozostawiając niepełnoletnią córkę Dorotę. Jej opiekunem został najmłodszy brat ojca, Stanisław Ożarowski²⁸. Zapewne niedługo po Janie zmarł też drugi syn Rafała Ożarowskiego, Mikołaj²⁹.

Stanisław był najprawdopodobniej dużo młodszy od swych braci, co wyklucza jego ewentualną służbę na dworze króla Kazimierza w latach 1477-1478. Nazwisko Ożarowskich nie występuje w składzie dworu Jana Olbrachta, który objął tron polski po śmierci Kazimierza Jagiellończyka, ale najmłodszy syn Rafała Ożarowskiego znalazł się w gronie odbiorców dokumentów królewskich. Jan Olbracht 1 maja 1499 r. w Krakowie zapisał Stanisławowi 350 grzywien z dochodów z wagi miejskiej w Lublinie³⁰. Po bezpotomnej śmierci Mikołaja z Ostrowa na początku

²¹ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 55, Tab. VII; F. Sikora, dz. cyt., s. 679-680.

²² *Rachunki królewskie z lat 1471-1472 i 1476-1478*, oprac. S. Gawęda, Z. Perzanowski, A. Strzelecka, Wrocław 1970, s. 158, 182, 188, 195, 201, 203, 206, 213, 217, 219, 222, 225.

²³ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 27-41; S. Kuraś, *Ostrowski Mikołaj*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Wrocław 1979, s. 571.

²⁴ Por. przyp. 13. J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów*, s. 55.

²⁵ *Metryka Uniwersytetu*, t. 1, s. 363.

²⁶ *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 172, 216, 217.

²⁷ Tamże, s. 231.

²⁸ W 1503 r. na jego ręce Mikołaj Firlej wypłacił sumę zapisaną Janowi Ożarowskiemu przez Mikołaja z Ostrowa na wsiach Szczekarków i Pałecznicza (tamże, s. 231).

²⁹ Mikołaja, najprawdopodobniej syna Rafała, źródła odnotowują do 1503 r. (tamże, s. 172, 217).

³⁰ *Matricularium Regni Poloniae Summaria*, wyd. T. Wierzbowski, cz. II, Warszawa 1907, nr 1385 (dalej: MRPS).

1501 r. Stanisław Ożarowski przejął jego roszczenia finansowe z tytułu zaległego wynagrodzenia za służbę na dworze królewskim. W tym samym roku 19 kwietnia w Krakowie Stanisław otrzymał dokument królewski, w którym Jan Olbracht zobowiązał się zwrócić do świąt Bożego Narodzenia na jego ręce 140 grzywien należnych niegdyś Mikołajowi z Ostrowa³¹. Aleksander Jagiellończyk tę kwotę, po śmierci Jana Olbrachta, zapisał mu 30 grudnia 1501 r. na wsiach Szczekarków i Pałecznicza³². W tym samym czasie nazwisko Ożarowskich pojawiło się na liście dworzan królewskich Aleksandra³³. Prawdopodobnie Stanisław Ożarowski został wtedy przyjęty do służby na dworze następcy Jana Olbrachta. Utrzymywał w niej dwa konie³⁴. Stanisław Ożarowski zabiegał również u króla Aleksandra o zwrot 150 grzywien pożyczki zaciągniętej u Mikołaja z Ostrowa zapewne przez jego poprzednika. W czasie pobytu Aleksandra w Lublinie 14 czerwca 1502 r. Stanisław Ożarowski uzyskał dokument w sprawie wypłaty tej należności³⁵. Dwa lata później Ożarowski zawarł korzystne małżeństwo z Beatą, córką Jana Żegoty, wnuczką chorążego sieradzkiego Jana z Mojkowic i Warszki³⁶. Swą bratanicę wydał w 1511 r. za brata żony, Jana³⁷. Dorota i Jan mieli córkę Annę, która około 1538 r. została klaryską w Starym Sączu oraz syna Andrzeja³⁸.

Kariery na dworze królewskim szukali także synowie Prędoty Ożarowskiego³⁹. O przyjęcie do służby po 1497 r. starał się Sylwester (Lasota), który odziedziczył Wolę Ożarowską i część Giżyc⁴⁰. Sylwester Ożarowski wszedł w skład dworu królewicza Zygmunta I, który w grudniu 1498 r. wyjechał do Budy, gdzie sprawował rządy najstarszy syn Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Habsburg, Władysław król

³¹ MRPS II, nr 1510.

³² Tamże III, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1908, nr 55.

³³ J. Olszówka, dz. cyt., s. 291, 386.

³⁴ Tamże, s. 291, 386.

³⁵ MRPS III, nr 558.

³⁶ W 1504 r. Jan Żegota z synem Janem zastawili za 1000 florenów z tytułu posagu córki Żegoty Beaty jej mężowi Stanisławowi Ożarowskiemu wsie Więckowice, Grabno i Dąbrówkę (*Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1989, cz. 2, s. 29).

³⁷ W 1511 r. Jan Żegota zapisał żonie Dorocie córce zmarłego Jana Ożarowskiego 1050 florenów polskich i 250 florenów węgierskich posagu oraz 1050 florenów polskich wiana na wsiach Więckowice, Grabno i Dąbrówka. (*Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*, cz. 2, s. 29).

³⁸ MRPS IV/3, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1915, nr 19313. W 1538 r. Anna córka Jana Żegoty z Więckowic, Grabna i Dąbrówki oraz zmarłej Doroty córki Jana Ożarowskiego zrezygnowała na rzecz brata Andrzeja Żegoty z dóbr po matce i z sum 210 florenów polskich i 50 florenów węgierskich, które ojciec opłacił matce na swych wsiach (*Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*, cz. 2, s. 29).

³⁹ F. Sikora, dz. cyt., s. 679.

⁴⁰ Synowie Prędoty przeprowadzili dział po ojcu w 1491 r. Sylwestrowi przypadła wtedy Wola Ożarowska. Z bratem Rafałem posiadał dział we wsi Giżyce w 1496 r. (*Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 75, 271).

Czech i Węgier⁴¹. Ożarowski pełnił funkcję pokojowca, do służby został przyjęty bez konia (*cubicularius sine equis*)⁴². Stale przebywał u boku Zygmunta stając się jego nieodłącznym towarzyszem. Wśród rozmaitych zajęć, które wykonywał, najwięcej miejsca zajmowała troska o garderobę królewicza. Przez ręce Sylwestra Ożarowskiego przechodziły niektóre z wydatków na wspaniałe ubiory, obuwie oraz nakrycia głowy noszone przez Zygmunta⁴³. Płacił też praczce za „obmywanie” jego szat⁴⁴. Zajmował się również wydatkami na rozmaite bieżące potrzeby, w tym na odnowienie lub naprawę różnych rzeczy, np. wyrobów złotniczych i mebli⁴⁵. Zygmunt Jagiellończyk za pośrednictwem Ożarowskiego przekazywał datki dla duchownych oraz różnych osób, które pojawiały się na jego dworze⁴⁶. Przykładowo podczas pobytu w Budzie w 1502 r. Sylwester Ożarowski przekazał 2 floreny osobie z otoczenia biskupa Nitry, która dostarczyła Zygmunтови trzy psy angielskie (*tres canes anglicensis*)⁴⁷.

Na dworze królewicza Ożarowski znalazł się w gronie przedstawicieli znakomitych polskich rodów. Został jednym z bliższych współpracowników Krzysztofa Szydłowieckiego (zm. 1538), marszałka dworu i skarbnika Zygmunta, który za jego pośrednictwem przekazywał należności dla krawców, szewców oraz innych rzemieślników, a także na rozmaite wydatki. Sporadycznie odbierał też wpłaty wnoszone do skarbcza królewicza⁴⁸. W 1505 r. Sylwester Ożarowski był świadkiem na dokumencie Zygmunta wystawionym w czasie sejmu w Radomiu. Został w nim wymieniony wraz z osobami z najbliższego otoczenia królewicza, m.in. Mikołajem Szydłowieckim, młodszym bratem Krzysztofa⁴⁹. Lata służby na dworze Zygmunta Jagiellończyka w Budzie i w Głogowie sprawiły, że Ożarowski został ulubionym dworzaniem późniejszego władcy polskiego. Zygmunt I miał w nim także wiernego towarzysza rozrywek dworskich, którym lubił oddawać się od młodości.

⁴¹ A. Pawiński, dz. cyt., s. 76, 271; F. Sikora, dz. cyt., s. 679-680.

⁴² A. Pawiński, dz. cyt., s. 271. Wpłaty dla Sylwestra Ożarowskiego: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego, Rachunki Królewskie, nr 29, k. 52, 95v, 113, 122, 147, 189v, 194, 217, 230, 254, 286v; tamże, nr 33, k. 48, 79, 96v, 124, 155v, 187v, 208v, 236 (dalej: AGAD, ASK, RK).

⁴³ AGAD, ASK, RK nr 29, k. 35v, 100, 273, 274v, 276, 277, 282v, 288, 323, 336, 358v, 361; nr 33, k. 19v, 109, 109v, 131v, 138, 138v, 159, 177v, 178, 236v.

⁴⁴ Tamże, nr 29, k. 123v, 261v, 323.

⁴⁵ Tamże, k. 36v, 50, 59v, 67, 70v, 99v, 100v, 107, 161, 162v, 183v, 251, 301v, 319, 321, 325v, 330, 339, 357, 372; nr 33, k. 15v, 33, 35, 38, 39v, 42v, 45, 50v, 55v, 77, 105, 129, 134v, 144, 172, 177v, 205, 230. A. Bochnak, *Mecenat Zygmunta Starego w zakresie rzemiosła artystycznego*, [w:] *Studia do dziejów Wawelu*, t. 2, Kraków 1960, s. 235, 240, 241.

⁴⁶ AGAD, ASK, RK nr 29, k. 101, 151v, 158, 250, 276; nr 33, k. 75, 76, 139.

⁴⁷ Tamże, nr 29, k. 244v.

⁴⁸ Tamże, k. 7, 7v, 185v; nr 33, k. 17v, 240.

⁴⁹ MRPS III, nr 2065.

Drugim synem Prędoty, który znalazł się na dworze Jagiellonów, był przeznaczony do stanu kapłańskiego Jan. Dziedziczył on Giżyce z braćmi Rafałem i Sylwestrem⁵⁰. W czasie formowania dworu Aleksandra Jagiellończyka Jan Ożarowski wszedł w skład kilkunastoosobowego zespołu kaplicy królewskiej, gdzie pełnił funkcję kapelana⁵¹. Był to jeden z licznych zespołów kaplicy Jagiellonów, co wiązało się ze szczególnym zamiłowaniem Aleksandra do muzyki i obecnością w niej grupy kantorów oraz organisty⁵². Jan Ożarowski został do niej przyjęty już w listopadzie 1501 r. podczas pobytu wielkiego księcia w Mielniku⁵³. Funkcję kapelana pełnił on do końca panowania króla Aleksandra⁵⁴. W tym czasie do jego obowiązków, - podobnie, jak innych kapelanów, należało „odprawianie mszy św. w obecności króla, błogosławienie pokarmów przy królewskim stole i odmawianie modlitw dziękczynnych po posiłkach, a w niedziele i święta śpiewanie nieszporów”⁵⁵. Po śmierci Aleksandra Jagiellończyka Jan Ożarowski został kapelanem Zygmunta I. Otrzymał też godność kanonika chełmskiego i parafię w Kazimierzu. Brat Sylwestra Ożarowskiego służył w kaplicy królewskiej w czasie pobytu Zygmunta I w Wilnie na przełomie 1508 i 1509 r. W tym czasie, 27 grudnia 1508 r., Sylwester nabył od Jana jego część w Woli Ożarowskiej⁵⁶. Później kanonik Jan Ożarowski nie występował już jako kapelan królewski i nie był wymieniany w składzie kaplicy Zygmunta I Starego⁵⁷. Pełnił funkcję plebana kazimierskiego i został kanonikiem sandomierskim, co było zapewne wynagrodzeniem za lata służby na dworze⁵⁸.

Śmierć Aleksandra Jagiellończyka i objęcie tronu polskiego przez Zygmunta I przyniosły rozwój wielkiej kariery Sylwestra Ożarowskiego. Znalazł się on wówczas

⁵⁰ *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 75.

⁵¹ J. Olszówka, dz. cyt., s. 48, 269, 339.

⁵² Mathie de Miechow, *Chronica Polonorum*, Cracoviae 1521 (reprint 1986), s. CCCLXXII; U. Borkowska, *Capella regia w średniowiecznej Europie. (Średniowiecze i wiek XVI)*, [w:] *Archiva temporum testes. Źródła historyczne jako podstawa pracy badacza dziejów. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Olczakowi*, red. G. Bujak, T. Nowicki, P. Siwicki, Lublin 2008, s. 61.

⁵³ F. Papeé, *Aleksander Jagiellończyk*, Kraków 1949, s. 47-51; M. Neuman, K. Pietkiewicz, *Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karalius Aleksandro Jogailaičio itinerariumas (1492 m. birzelis–1506 m. rugpjūtis)*, „Lietuvos Istorijos Metraštis” 1995 m. (1996), s. 194. Ożarowski dostał wtedy 4 floreny pensji (*Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro*, s. 286).

⁵⁴ J. Olszówka, dz. cyt., s. 269.

⁵⁵ U. Borkowska, *Capella regia*, s. 58. Ponadto do ich obowiązków należało zaopatrywanie kaplicy w wino mszalne, opłatki na hostie oraz świece. Kapelani zajmowali się także zamawianiem mszy w kościołach w miejscowościach, do których przybywał król. Zdarzało się, że składali pieniądze na ofiary mszalne w imieniu władcy (tamże, s. 62).

⁵⁶ MRPS IV/2, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1912, nr 8843, 8844.

⁵⁷ Nie występuje on w Rachunkach tego władcy, w których odnotowywano wypłaty dla innych kapelanów królewskich, np: AGAD, ASK, RK nr 43, k. 60v, 61; RK nr 48, k. 28v. Por. W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 29.

⁵⁸ MRPS IV/2, nr 11225.

w gronie osób z najbliższego otoczenia nowego władcy. Jako przedstawiciel następcy tronu 5 grudnia 1506 r. zajął się przekazaniem do skarbcza 1000 florenów węgierskich w złocie, które w Grodnie złożyły w darze Zygmuntowi klasztor⁵⁹. Po koronacji nowego króla Sylwester nadal pełnił funkcję pokojowca, którą w jego przypadku określano zamiennie terminami *cubicularius regius*, *curiensis regius* oraz *aulicus regius*⁶⁰. Z racji zatrudnienia na dworze roczne wynagrodzenie Sylwestra Ożarowskiego od 1509 r. opiewało na sumę 100 florenów węgierskich, równą rocznej pensji najwyższych urzędników centralnych i nadwornych⁶¹. Przysługiwał mu ponadto przydział sukna i barchanu w ilości należnej pokojowcom, a także wyżywienie oraz stajnia dla trzech koni, które trzymał wtedy w służbie⁶². W tym samym czasie Sylwester Ożarowski zaczął nosić tytuł *cubicularius regius principalis*⁶³. Stanowił on prawdopodobnie odpowiednik istniejącej na dworach Władysława Warneńczyka i Kazimierza Jagiellończyka, a także na czeskim dworze królewskim Władysława Jagiellończyka godności *cubicularius supremus*, która oznaczała urząd pierwszego pokojowca⁶⁴.

Z Sumariusza Metryki Koronnej dowiadujemy się, że 21 lutego 1509 r. w Wilnie Stanisław (sic!) Ożarowski otrzymał *officium cubiculi regii alias loznychthwo in castro Cracoviensi* wakujące po śmierci Stanisława Milanowskiego⁶⁵. Najprawdopodobniej

⁵⁹ AGAD, ASK, RK nr 33, k. 4v, 240.

⁶⁰ MRPS IV/2, nr 8843, 8844. W księdze nr 35 Rachunków królewskich znajduje się *Registrum Silvestri Ozarowski*, który zawiera rozliczenia, a także wykaz kwot oraz sukna i barchanu wypłacanych mu ze skarbcza z tytułu wynagrodzenia w latach 1509-1521 (AGAD, ASK, RK nr 35, k. 18, 18v, 19, 19v, 20, 20v, 21). Po obliczeniu zaległego wynagrodzenia Sylwester Ożarowski w dniu 23 czerwca 1509 roku otrzymał kwitancję na sumę 193 florenów (węgierskich) i 15 groszy, wystawioną dlań do realizacji u podskarbiego wielkiego Jakuba Szydłowieckiego (tamże, k. 18; nr 38, k. 26v).

⁶¹ Tamże, nr 35, k. 18. W świetle rejestru pobieranych wypłat Sylwester otrzymał: 12 fl. – Kraków 12 VII 1509, 20 fl. – Kraków 29 I 1510, 20 fl. – Kraków 26 XII 1510, 20 fl. – Kraków 22 IV 1511, 30 fl. – Kraków 1 V 1511, 10 fl. – Brześć 3 X 1511, 188 fl. (zaległości z trzech lat służby) – Kraków 1512, 40 fl. – Kraków 16 X 1512, 30 fl. – Poznań 25 V 1513, 25 fl. – Wilno 21 VII 1514, 20 fl. – Wilno 26 XII 1514, 40 fl. – Kraków 22 II 1515, 30 fl. – Kraków 27 X 1515, 30 fl. – Wilno 22 II 1517, 50 fl. – Wilno 17 VII 1517, 50 fl. – Wilno 29 XI 1517, 292 fl. – Kraków 1518, 100 fl. – Kraków 1 XI 1519, 40 fl. – Toruń 21 IV 1521. Dla porównania, tyle samo wynosiła roczna pensja marszałka Królestwa Polskiego, podskarbiego koronnego, marszałka nadwornego (tamże, nr 39, k. 27, 27v, 28v; nr 41, k. 40, 40v, 41v).

⁶² Regularnie, co roku, dostawał ze skarbcza przydział sukna, barchanu oraz podszewki (tamże, nr 35, k. 18, 18v, 19, 19v, 20, 20v, 21).

⁶³ Określenie zostało użyte w dwóch dokumentach z 2 i 3 sierpnia 1509 r., w których Zygmunt I zapisał Lasocie Ożarowskiemu za jego długoletnią służbę po 20 grzywnien dożywotniej rocznej pensji z dochodów z żup solnych w Wieliczce (AGAD, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 6769; MRPS IV/2, nr 9149, 9152). Występuje ono także w dokumencie z 31 maja 1510 r. (MRPS IV/1, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905, nr 1030).

⁶⁴ J. Olszówka, dz. cyt., s. 58, przyp. 238.

⁶⁵ MRPS IV/2, nr 8862. Stanisław Milanowski (zm. 1509) – podskarbi dworu wielkksiążęcego Aleksandra Jagiellończyka oraz podskarbi nadworny na jego dworze królewskim (*Urzędnicy cen-*

mamy w tym przypadku do czynienia z pomyłką imion członków rodziny Ożarowskich. W tym czasie na dworze królewskim przebywał Sylwester Ożarowski. Również z późniejszego dokumentu z 1528 r. wynika, że łożnictwo w zamku krakowskim znajdowało się w rękach Sylwestra⁶⁶. Z urzędem o nazwie *officium cubiculi regii* prawdopodobnie wiązał się, noszony przez Ożarowskiego przed uzyskaniem godności podkomorzego nadwornego, tytuł *cubicularius regius principalis*. Osoba obejmująca godność nazywaną *officium cubiculi regii*, jak można się domyślać, pełniła na dworze królewskim funkcję zastępcy podkomorzego⁶⁷. Urząd ten formalnie znajdował się wówczas w rękach Stanisława Szafranca (zm. 1525), który otrzymał go od króla Aleksandra Jagiellończyka⁶⁸. W rzeczywistości funkcję podkomorzego pełnił w tym czasie najmłodszy Szydłowiecki, Mikołaj⁶⁹. Najwyraźniej nie odpowiadały mu liczne obowiązki związane z tym urzędem, bowiem Zygmunt I zdecydował się powierzyć go Sylwestrowi Ożarowskiemu, który, jak można przypuszczać, zastępował w ich sprawowaniu Mikołaja Szydłowieckiego. Do tych obowiązków należało zapewnienie władcy osobistego bezpieczeństwa, nadzór nad komnatami, w których przebywał król oraz jego sypialnią i garderobą. Podkomorzemu podlegały osoby posługujące w komnatach królewskich: pokojowcy, pacholęta, posłańcy, odźwierni, garderobiani i praczka, łożniczy, a także karły⁷⁰. 5 lutego 1510 r. na sejmie w Piotrkowie Zygmunt I powołał Sylwestra Ożarowskiego na urząd burgrabiego zamku krakowskiego⁷¹. Dwa miesiące później Stanisław

tralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku, opr. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992, nr 780; K. Pietkiewicz, *Dwór litewski wielkiego księcia Aleksandra Jagiellończyka (1492-1506)*, [w:] *Lietuvos valstybė XII-XVIII a.*, red. Z. Kiaupa, A. Mickevičius, J. Sarcevicienė, Vilnius 1997, s. 120; J. Olszówka, dz. cyt., s. 32, 254, 336).

⁶⁶ MRPS IV/2, nr 15563.

⁶⁷ J. Olszówka, dz. cyt., s. 33.

⁶⁸ *Urzednicy centralni*, nr 696. Stanisław Szafraniec (zm. 1525) – syn Piotra (IV) Szafranca z Pieskowej Skały, starosta nowokorczyński 1496-1501, 1504-1506, burgrabia krakowski 1502, starosta chęciński (1509-1525), sandomierski (1510-1525), kasztelan sądecki (1515-1525) i starosta sanocki (1515); J. Sperka, *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu społecznego w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001, s. 407; J. Olszówka, dz. cyt., s. 33, 253.

⁶⁹ *Urzednicy centralni*, nr 697.

⁷⁰ U. Borkowska, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, Warszawa 2011, s. 159-160.

⁷¹ MRPS IV/2, nr 9379. Burgrabiowie mieli obowiązek stałej rezydencji na zamku w Krakowie, pełnienia straży nocnej, pilnowania i zaprowadzania porządku między innymi w zakresie przestrzegania przepisów przeciwpożarowych oraz regulowania ruchu konnego na Wawelu, nadzorowania wrotnych zamkowych. Ponadto brali oni udział w czynnościach sądu grodzkiego. Urząd był wysoko uposażony, co wiązało się z koniecznością zatrudniania przez burgrabiów podlegających im sług, którzy pełnili na Wawelu funkcje policyjno-wojskowe. W drugiej połowie XV w. burgrabia pobierał rocznie 60 grzywien pensji i deputat złożony z 2 bałwanów soli (*Burgrabiowie zamku krakowskiego XII-XV wieku. Spisy*, oprac. W. Bukowski, Kórnik 1999, s. 17-18). Za panowania Zygmunta Starego burgrabiowie zamku krakowskiego otrzymywali rocznie po 60 florenów węgierskich oraz 2 bałwany

Szafraniec ustąpił z posiadanego urzędu podkomorzego dworu⁷². Po jego rezygnacji 31 maja 1510 r. Zygmunt powierzył tę godność Sylwestrowi Ożarowskiemu, który następnie pełnił urząd podkomorzego królewskiego ponad 25 lat⁷³.

Początkowo Ożarowski nadal osobiście zajmował się garderobą, klejnotami oraz rozmaitymi zakupami dla Zygmunta I⁷⁴. Z racji sprawowanej funkcji stał się nieodłącznym towarzyszem króla i wiódł wytworne życie na dworze⁷⁵. Sylwester poślubił pochodzącą z Węgier Zofię, córkę Marcina Bazo związanego z Zapolyami⁷⁶. Najprawdopodobniej była ona dwórką Barbary Zapolyi (zm. 1515), która w lutym 1512 r. została żoną Zygmunta I. Ślub podkomorzego z Zofią Bazo przypuszczalnie odbył się na dworze królewskim⁷⁷. Miało to miejsce w Krakowie w 1512 lub w Poznaniu, gdzie para królewska przebywała na początku 1513 r.⁷⁸ Zapewne, jako dwórka, Zofia była blisko związana z królową Barbarą Zapolyą. Po jej śmierci Ożarowska weszła w skład dworu córek Zygmunta i Barbary, królewien Jadwigi i Anny, utworzonego w 1518 r. Gdy zmarła Anna w 1520 r., Zofia zajmowała się starszą królewną. Z czasem Ożarowska stanęła na czele żeńskiej części dworu Jadwigi (zm.

solii. Sylwester Ożarowski również dostał 60 florenów rocznej pensji, wypłacanej po 15 florenów co kwartał (AGAD, ASK, RK nr 41, k. 45). 12 października 1510 r. król nadał mu z tego tytułu 20 grzywien rocznej pensji zapisanej na żupach krakowskich rozłożonej na cztery kwartały po 5 grzywien (MRPS IV/2, nr 9689). Ożarowski zajmował dom stojący obok domów burgrabiów Mikołaja Filipowskiego i Feliksa Ligęzy i sąsiadujący z domem zakupionym przez królowę Elżbietę u wikariuszy katedry krakowskiej, który w 1515 r. przekazała ona swej ochmistrzyni Małgorzacie Kostrzeckiej (MRPS IV/1, nr 2573).

⁷² *Urzędnicy centralni*, nr 696. Otrzymał on jako rekompensatę starostwo sandomierskie (*Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 892).

⁷³ MRPS IV/1, nr 1030; *Urzędnicy centralni*, nr 698. Pretensji z powodu nominacji Ożarowskiego nie rościł Mikołaj Szydłowiecki, który dostał urząd podkomorzego krakowskiego (*Urzędnicy województwa krakowskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990, nr 229).

⁷⁴ AGAD, ASK, RK nr 36, k. 37 = AGAD, ASK, RK nr 37, k. 46v; *Rachunki podskarbiego Andrzeja Kościeleckiego z lat 1510-1511*, oprac. A. i H. Wajs, Kraków 1997 (*Źródła do dziejów Wawelu*, t. 15), s. 22, 24, 41.

⁷⁵ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 29.

⁷⁶ F. Sikora, dz. cyt., s. 680. Zofia Ożarowska była prawdopodobnie spokrewniona z Maciejem z Czolotowa (*Mathiam quendam Bazonis de Czoltow*) przełożonym zamku Murany. W 1532 r. Zygmunt Stary interweniował w sprawie jego uwięzienia u Ferdynanda I (*Acta Tomiciana*, t. 14, wyd. W. Pocięcha, Poznań 1952, s. 144).

⁷⁷ Z opisów małżeństw zawieranych przez dworzan Zygmunta I z damami dworu królowej Bony wiadomo, że ucztę weselne odbywały się w komnatach królewskich w obecności pary monarszej. Na przyjęcie na koszt króla kupowano konfekty tj. słodycze, a panna młoda otrzymywała od królowej jako podarek ślubny drogie materiały, zwykle adamaszek (W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 91-92).

⁷⁸ Tam 3 kwietnia 1513 r. Ożarowski zapisał swej żonie 1000 florenów na wsi Wierzбно koło Proszowic, którą nabył ze swych dochodów (MRPS IV/1, nr 1984; F. Sikora, dz. cyt., s. 680).

1573), jako jej ochmistrzyni. Towarzyszyła królownie Jadwidze przez wiele lat, aż do czasu jej wyjazdu z Polski po ślubie z Joachimem II Hohenzollernem w 1535 r.⁷⁹ Sylwester i Zofia mieli dwóch synów: Mikołaja i Jana oraz prawdopodobnie córkę Annę, nazwaną, tak jak druga córka Zygmunta i Barbary Zapolyi⁸⁰.

Od czasów służby w Budzie Sylwestra Ożarowskiego łączyły bliskie stosunki z Krzysztofem Szydłowieckim, który w 1515 r. został kanclerzem Królestwa Polskiego. Z korespondencji Zygmunta I z Szydłowieckim wynika, że Ożarowski przekazywał królowi rozmaite informacje od jego współpracownika⁸¹. Sylwester Ożarowski nawiązał także bardzo dobre relacje z podkanclerzym Piotrem Tomickim (zm. 1535), biskupem krakowskim od 1524 r.⁸² Dzięki pełnionej funkcji podkomorzy oddawał przysługi podkanclerzemu i jego bratankowi, Andrzejowi Krzyckiemu (zm. 1537) w przesyłaniu ich wzajemnej korespondencji⁸³.

Działalność Ożarowskiego nie wykraczała poza kompetencje urzędu podkomorzego dworu i rolę towarzysza rozrywek Zygmunta Starego. Wielokrotnie był on świadkiem dokumentów królewskich⁸⁴. Należał do grona najwyższych dostojników polskich wymienionych w testacji dokumentu ratyfikującego traktat w sprawie Prus zawarty 8 kwietnia 1525 r. w Krakowie przez króla Zygmunta Starego z Albrechtem Hohenzollernem (zm. 1568). Przy dokumencie ratyfikacyjnym znalazła się też pieczęć Sylwestra Ożarowskiego⁸⁵. 11 kwietnia 1525 r., następnego dnia po ceremonii hołdu pruskiego, król nadał Ożarowskiemu dożywotnio dochód ze stacji w mieście Radomsku⁸⁶. Zygmunt Stary dokonał tego nadania na prośbę Albrechta Hohenzollerna oraz Jerzego Hohenzollerna (zm. 1543), margrabiego

⁷⁹ U. Borkowska, *Królowna Jadwiga*, s. 85, 88. Z tytułu służby na dworze królowny Jadwigi Zofia Ożarowska otrzymywała 32 floreny rocznej pensji (AGAD, ASK, RK nr 47, k. 30v; nr 49, k. 32; nr 57, k. 28; nr 64, k. 52; nr 67, k. 15, 15v; nr 73, k. 22v, 23, 23v, 24, 24v). Po wyjeździe Jadwigi w 1535 r. otrzymała 50 florenów odprawy (tamże, nr 80, k. 14).

⁸⁰ F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

⁸¹ *Acta Tomiciana*, t. 4, Poznań 1855, s. 220.

⁸² Piotr Tomicki (zm. 1535) – kanclerz kardynała Fryderyka Jagiellończyka 1500-1503, pisarz królewski 1506, sekretarz królewski 1507-1515, podkanclerzy 1515-1535, archidiacon krakowski 1502, kanonik poznański, wrocławski, gnieźnieński, biskup przemyski 1514, poznański 1520, krakowski 1524 (*Urzędnicy centralni*, nr 634; A. Wyczański, *Między kulturą a polityką. Sekretarze Zygmunta Starego 1506-1548*, Warszawa 1992, s. 268).

⁸³ *Acta Tomiciana*, t. 6, Poznań 1857, s. 295, 298, 337; tamże, t. 7, Poznań [b. r., ok. 1858], s. 69. Andrzej Krzycki (1482-1537) – sekretarz królowej Barbary 1512-1515, sekretarz królewski 1516-1523, biskup przemyski 1523, płocki 1527, arcybiskup gnieźnieński 1535 (A. Wyczański, dz. cyt., s. 256).

⁸⁴ Przykładowo: *Acta Tomiciana*, t. 4, s. 157; tamże, t. 5, Poznań 1855, s. 140; tamże, t. 6, s. 261; tamże, t. 8, Poznań [b. r., ok. 1860], s. 60, 285; tamże, t. 9, Poznań [b. r., przed 1863], s. 69.

⁸⁵ *Die Staatsverträge des Herzogtums Preussen*, t. 1, *Polen und Litauen Verträge und Belehnungsurkunden 1525-1657/58*, bearbeit von Stephan und Heidrun Dolezel, Köln 1971, s. 31, 33 (tam wcześniejsze wydania dokumentu).

⁸⁶ AGAD, Zbiór dok. perg., nr 1005; MRPS IV/2, nr 14215; F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

brandenburskiego i Fryderyka (zm. 1547), księcia legnickiego, którzy byli pełnomocnikami Albrechta podczas rokowań pokojowych⁸⁷. Zapewne Ożarowski jako podkomorzy odegrał dużą rolę przy organizowaniu dla nich audiencji u polskiego władcy⁸⁸.

Ze względu na posiadany urząd Sylwester Ożarowski zajmował apartamenty w pobliżu komnat królewskich. W wybudowanym w latach 1519-1529 wschodnim skrzydle renesansowego zamku na Wawelu przygotowano dla niego mieszkanie obok Kurzej Nogi, na piętrze w części północnej, w sąsiedztwie prywatnych komnat Zygmunta Starego. Parter wschodniego skrzydła zajmował wielkorządca krakowski Seweryn Boner (zm. 1549). Apartament podkomorzego składał się z izby i komnaty. Prace nad komfortowym wykończeniem wewnątrz trwały do 1531 roku⁸⁹. Podczas pobytów władcy na sejmach w Piotrkowie podkomorzy Ożarowski zajmował apartament znajdujący się na parterze nowej rezydencji królewskiej, której budowę rozpoczęto w 1512 r. Składał się on z wielkiej sieni z pięcioma oknami, izby dziennej i sypialni. Na pierwszym piętrze mieściły się prywatne komnaty króla, a na najwyższej kondygnacji sala reprezentacyjna pałacu piotrkowskiego, w której odbywały się uroczystości dworskie⁹⁰.

Znaczną część wynagrodzenia z tytułu sprawowanych urzędów burgrabiego zamku krakowskiego oraz podkomorzego dworu Sylwester Ożarowski miał zapisaną na dochodach z żup solnych w Bochni i Wieliczce⁹¹. Korzystał też z licznych nadań dóbr królewskich. Na początku 1509 r. król podarował mu dobra skonfiskowane za niedostarczenie ruszenia na wyprawę wojenną wdowie po Janie Paczółtowskim, Barbarze i jej córce Elżbiecie⁹². W 1511 r. otrzymał młyn we wsi Charz położonej na przedmieściach Wąwolnicy i uzyskał zezwolenie na wykupienie wsi Miłków,

⁸⁷ Zob. szerzej M. Bogucka, *Hold Pruski*, Warszawa 1982, s. 89-91.

⁸⁸ F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

⁸⁹ A. Chmiel, *Wawel*, t. 2, *Materiały archiwalne do budowy zamku*, Kraków 1913 (Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, t. 5), s. 97, 109, 120-127, 151, 155, 176, 187, 199; *Rachunki z budowy zamku krakowskiego 1531*, oprac. M. Ferenc, Kraków 2000 (*Źródła do dziejów Wawelu*, t. 16), s. 71; *Rachunki z budowy zamku krakowskiego 1532*, oprac. M. Ferenc, Kraków 2003 (*Źródła do dziejów Wawelu*, t. 17), s. 47, 51-52; *Rachunki z budowy zamku krakowskiego 1530*, oprac. M. Ferenc, Kraków 2006 (*Źródła do dziejów Wawelu*, t. 18), s. 66-67, 70, 76, 80, 85, 114, 123, 126, 128; T. Ratajczak, *Mistrz Benedykt – królewski architekt Zygmunta I*, Kraków 2011, s. 183-184, 196.

⁹⁰ T. Jakimowicz, „*Turris Pyotrkoviensis*” – pałac króla Zygmunta I, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 17, 1972, s. 21, 25; T. Ratajczak, dz. cyt., s. 41-43.

⁹¹ W związku z objęciem urzędu podkomorzego nadwornego Sylwester Ożarowski 27 października 1510 r. otrzymał kolejną dożywotnią pensję w wysokości 20 grzywien rocznie zapisaną na żupach krakowskich (MRPS IV/2, nr 9723). F. Sikora, dz. cyt., s. 679-680.

⁹² *Materyały do dziejów pospolitego ruszenia z lat 1497 i 1509 zebrane w części przez ś. p. Adolfa Pawińskiego*, uzupełnił i wydał dr Stanisław Kutrzeba, „Archiwum Komisji Historycznej”, 9, 1902, s. 355, 360.

Wola Miłkowska i Glinny Stok w ziemi lubelskiej, które następnie dostał w dożywotnie posiadanie⁹³. Cztery lata później, w 1515 r. Sylwester Ożarowski objął intratną tenetę zawichojską oraz urząd starosty zawichojskiego⁹⁴. W 1519 r. został również dożywotnim starostą parczewskim⁹⁵. Starostwo zawichojskie z siedzibą położoną na głównej trasie między Krakowem a Wilnem, na której znajdował się także Parczew, Ożarowski obejmował do ostatnich lat swego życia⁹⁶. W jego rękach urząd starosty zawichojskiego znajdował się do 1532 r., być może jeszcze dłużej⁹⁷. W 1520 r. podkomorzy Ożarowski otrzymał dobra skonfiskowane za niestawiennictwo na wyprawie wojennej Andrzejowi Chebdzie z Tropia i jego bratankowi Januszowi. Był to zamek Tropsztyn w powiecie sądeckim z wsiami Tropie, Będzieszyna, Wytrzyścza i Parkoszówka. Do konfiskaty prawdopodobnie nie doszło, bowiem w 1535 r. zamek z należącymi do niego wsiami został sprzedany przez właściciela Prokopa Chebdę z Tropia Piotrowi Kmicie z Wiśnicza⁹⁸. 6 grudnia 1522 r. król nadał Sylwestrowi Ożarowskiemu w dożywotnie posiadanie dom na przedmieściach Piotrkowa⁹⁹. W późniejszych latach Ożarowski zabiegał o przejęcie wsi Przybysławice w ziemi lubelskiej, którą uzyskał w 1530 r.¹⁰⁰ Ze swych dochodów Sylwester Ożarowski nabył wieś Wierzbno koło Proszowic, na której zabezpieczył 1000 florenów węgierskich swej żonie Zofii¹⁰¹. W 1521 r. zakupił od Mikołaja Jordana z Zakliczyna jego części we wsiach Gniazdowice i Makocice¹⁰².

W tym samym czasie Sylwester Ożarowski zlecił w katedrze krakowskiej odnowienie pomniejszonej do wschodniej części czternastowiecznej kaplicy biskupa Jana Grota (1327-1347), pieczętującego się herbem Rawicz oraz nakazał przeniesienie jego prochów pod południową ścianę tego obiektu¹⁰³. Ufundował

⁹³ MRPS IV/1, nr 1153; tamże IV/2, nr 10090, 10091, 10092; F. Sikora, dz. cyt., s. 679.

⁹⁴ MRPS IV/1, nr 2592; *Urzędnicy centralni*, nr 698.

⁹⁵ *Urzędnicy centralni*, nr 698; *Rachunki budowy zamku krakowskiego 1530*, s. 66.

⁹⁶ Trasę tę usankcjonował dokument Zygmunta Starego wydany w 1520 r. (R. Jaworski, *Dwór litewski Kazimierza Jagiellończyka (1440–1492)*, Warszawa 2004, praca doktorska pod kierunkiem M. Koczarskiej, mps Biblioteka IH UW, s. 33-34).

⁹⁷ Według spisu *Urzędników centralnych* Sylwester Ożarowski obejmował starostwo w latach 1515-1519. Podkomorzy jako starosta zawichojski występował w dokumencie wystawionym 23 października 1532 r. (*Acta Tomiciana*, t. 14, s. 731).

⁹⁸ MRPS IV/2, nr 12792. *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, red. J. Wiśniewski, Wrocław 1986, s. 55.

⁹⁹ MRPS IV/2, nr 13408. Por. tamże, nr 16857.

¹⁰⁰ Tamże, nr 15909.

¹⁰¹ Zob. wyżej przypis 78.

¹⁰² MRPS IV/2, nr 13010; *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*, cz. 1, s. 759.

¹⁰³ W zachodniej części kaplicy biskupa Jana Grota wydzielona została po śmierci Jana Olbrachta w 1501 r. kaplica Bożego Ciała, w której królowa Elżbieta Habsburg ufundowała nagrobek zmarłego synowi. Wcześniej czternastowieczna kaplica biskupa Jana Grota miała dwa ołtarze, św. Jana Ewan-

nowy nagrobek biskupa Jana Grota, a także tryptyk przedstawiający Zaśnięcie Matki Boskiej, który został umieszczony w ołtarzu św. Jana Ewangelisty znajdującym się w przebudowanej kaplicy¹⁰⁴. Na początku 1522 r., w święto Trzech Króli, podczas sejmu w Piotrkowie Sylwester Ożarowski zapisał 12 grzywien swego dochodu z czynszu ze wsi Gniazdowice na uposażenie altarii przy mauzoleum biskupa Jana Grota¹⁰⁵. Powstała ona rok później. 16 maja 1524 r. prawo patronatu nad altarią ufundowaną przez Sylwestra Ożarowskiego w kaplicy biskupa Jana Grota, biskup Jan Konarski (zm. 1525) zatwierdził jego sukcesorom z Woli Ożarowskiej¹⁰⁶. O innych fundacjach Sylwestra Ożarowskiego wiadomo niewiele. Podaje się, że w 1513 r. nadał on uposażenie kościołowi parafialnemu pod wezwaniem św. Zygmunta w Łosicach. Został on ufundowany przez króla Zygmunta I w 1511 r.¹⁰⁷ Po objęciu starostwa parczewskiego, w 1519 r. Sylwester Ożarowski uposażył tamtejszy szpital¹⁰⁸.

Do ulubionych rozrywek Zygmunta I należały polowania. Brał w nich udział od swej młodości, między innymi w czasie pobytu w Krakowie na dworze Aleksandra Jagiellończyka w 1504 r. młodszy brat króla uczestniczył w wyprawie na łowy do Puszczy Niepołomickiej¹⁰⁹. Wyjazdy z Krakowa na polowania do pobliskich Niepołomic były jedną z ulubionych rozrywek Zygmunta I i jego drugiej żony, Bony Sforzy, którą król poślubił w 1518 r.¹¹⁰ Podczas łowów urządzonych w 1519 i 1521 r. podkomorzy Ożarowski zajmował się kosztami wyjazdów na polowania do Niepołomic, które pokrywał z otrzymanych na ten cel pieniędzy od podskarbiego nadwornego. W 1519 r. dostał 10 florenów, a dwa lata później *ad Niepołomicze venatum* wypłacono mu 12 florenów¹¹¹. Sylwester Ożarowski brał udział w polowaniach u boku pary królewskiej. Uważany był za znakomitego myśliwego¹¹².

gelisty oraz św. Marty. Po wzniesieniu kaplicy Bożego Ciała w dawnej kaplicy biskupa Jana Grota pozostał ołtarz św. Jana Ewangelisty (*Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1516-1525*, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1970 (*Źródła do dziejów Wawelu*, t. 5), s. 117, przyp. 2).

¹⁰⁴ Tamże. Por. L. Kalinowski, *Treści artystyczne i ideowe kaplicy Zyguntowskiej*, [w:] *Studia do dziejów Wawelu*, t. 2, Kraków 1960, s. 71; F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹⁰⁵ MRPS IV/2, nr 13123; *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*, cz. 1, s. 759.

¹⁰⁶ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu*, s. 166-167.

¹⁰⁷ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 10, *Województwo warszawskie*, red. I. Galicka, H. Sygietyńska, z. 6, *Powiat łosicki*, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, D. Kaczmarzyk, Warszawa 1965, s. 14. *Spisy urzędników dawnej Rzeczypospolitej* nie potwierdzają informacji podanej w *Katalogu zabytków sztuki*, jakoby Sylwester pełnił urząd starosty łosickiego.

¹⁰⁸ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu*, s. 117, przyp. 1.

¹⁰⁹ AGAD, ASK, RK nr 33, k. 39.

¹¹⁰ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 117, 121-122.

¹¹¹ AGAD, ASK, RK nr 49, k. 86; nr 53, k. 39.

¹¹² W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 29.

Podkomorzy uczestniczył też w feralnym polowaniu w Puszczy Niepołomickiej w 1527 r., które przeszło do historii w związku z nieszczęśliwym wypadkiem królowej Bony i przedwczesnym urodzeniem syna Olbrachta¹¹³. Królowa, będąca wówczas w piątym miesiącu ciąży, upadła z konia zaatakowanego przez rozjuszonego niedźwiedzia¹¹⁴. Szczegółowy opis tego zdarzenia zamieścił w swej *Kronice* Marcin Bielski (zm. 1575). Brzmi on następująco: *Z Krakowa ruszył się król do Niepołomic z królową Boną i ze wszystkim dworem na krotofile, gdzie tam miał niedźwiedzia nad obyczaj wielkiego, którego z Litwy przywieziono w skrzyni. Gdy go wypuszczono do gaju blisko Wisły, poszczwano go wielkimi psy najpierwej, które on połamał i pobił, i ranił ich o sto, chłopów było o trzysta z oszczepy, którzy mu nie dali do Wisły. Z przodku był niemętny, ale potem gdy się rozgniewał, oślepnął biegał na ludzi. Ożarowskiego herbu Rawicz, podkomorzego królewskiego, przewrócił z koniem. Tarło krajczy pieszo chciał na niego z oszczepem, ale mu wydarł oszczep niedźwiedź, iż padł, ledwie go chłopci z oszczepy przypadłszy ratowali i psy go w nogi wtenczas pokąsali. Puścił się potem tam, gdzie królowa stała, która uciekając przed nim, potknął się pod nią koń, spadła i uraziła się, bo była brzemienna; tamże porodziła bez czasu syna, którego pochowany zarazem w Niepołomicach. Stańczyka też błazna przewrócił z koniem wtenczas. A tak, by byli nie chłopci z oszczepy ratowali, wiele by był ludzi pomordował. Król się śmiał ze Stańczyka, rzekł mu: Począłeś sobie nie jako rycerz, ale jako błazen, żeś przed niedźwiedziem uciekał. Rzekł Stańczyk: Większy to błazen, co mając niedźwiedzia w skrzyni puszcza go na swoją szkodę¹¹⁵. Zdarzenie miało poważne konsekwencje, bowiem po narodzinach królewicza Olbrachta Bona Sforza nie mogła rodzić dzieci, wskutek czego jedynym męskim następcą tronu państwa polsko-litewskiego pozostał Zygmunt II August, który zmarł bezpotomnie w 1572 r.¹¹⁶*

Kariera Sylwestra Ożarowskiego przyczyniła się do awansu jego braci. W 1516 roku Rafał pełnił urząd wojskiego lubaczowskiego¹¹⁷. Według Bartosza Paprockiego (1543-1614), Bartłomiej, którego zapewne pomylił on z Bernardem, został podstarościm zawichojskim i po bezpotomnej śmierci spoczął w kościele w Zawichoście¹¹⁸. Informacje te nie są potwierdzone innymi źródłami. Z do-

¹¹³ F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹¹⁴ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 128-129.

¹¹⁵ Cyt. za W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 128-129.

¹¹⁶ Zob. szerzej tamże, s. 129.

¹¹⁷ *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 1007. Rafał z Janem i Sylwestrem odziedziczył po ojcu wieś Giżyce (*Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 75).

¹¹⁸ B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, Kraków 1858, s. 547. Bernard Ożarowski w 1491 r. odziedziczył wraz z bratem Mikołajem połowę Rudna. Swoją część Bernard odsprzedał później

kumentu z 1522 r. wynika, że funkcję podstarościego zawichojskiego sprawował w tym czasie inny brat Sylwestra Ożarowskiego, Jakub¹¹⁹. Być może Paprocki pomylił go z Bartłojem (Bernardem), nie można też wykluczyć, że stanowisko to pełnili obydwaj bracia. Władysław Pociecha zaczerpnął z osiemnastowiecznego *Herbarza* Kaspra Niesieckiego informację o tym, że brat Sylwestra, Mikołaj, został dworzaniem królewskim¹²⁰. W dziele *Herby rycerstwa polskiego* Bartosza Paprockiego, z którego korzystał Niesiecki odnosiła się ona do syna Mikołaja, Janusza Ożarowskiego łożniczego królewskiego¹²¹. Franciszek Sikora odnotował go pod imieniem Jan Ożarowski z Ługowa - tak bratanek Sylwestra bywał nazywany w dokumentach¹²². Syn Mikołaja bardziej znany jest jako Janusz Ożarowski¹²³. Jego matką była Urszula z Chojna, która po śmierci Ożarowskiego około 1522 roku powtórnie wyszła za mąż za Jana Bzickiego. Janusz przejął wtedy część wsi Wielkie Rudno dziedziczoną po ojcu, a także Stare Chojno należące do matki¹²⁴. Bratanek podkomorzego, nazywany zdrobniale Januszkiem, od 1519 r. pełnił na dworze królewskim funkcję starszego pokojowca (*cubicularius regius senior*)¹²⁵. Służył on u boku wpływowego stryja i korzystał z jego protekcji. Na początku października 1527 r. podczas pobytu pary królewskiej w Niepołomicach Janusz Ożarowski otrzymał urząd łowczego chełmskiego¹²⁶. Kilka miesięcy później, 4 marca 1528 r. stryj Sylwester ustąpił na jego rzecz z urzędu łożnictwa w zamku krakowskim (*officium in castro Cracoviensi quod locznycztwo dicitur*), który piastował od 1509 r.¹²⁷ Dzięki więzom rodzinnym Janusz Ożarowski przez wiele lat był najbliższym współpracownikiem podkomorzego Zygmunta Starego.

W czasie pełnienia urzędu podkomorzego, na początku 1528 r. Sylwester Ożarowski uwikłał się w spór z wysłannikiem króla Jana Zapołyi, skarbnikiem Królestwa Węgier Jakubem Thornali (*de Tornay, Tarnalia*), który oskarżył go

Janowi Myrzanowskiemu za 600 florenów węgierskich i szubę kunią (*Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 204).

¹¹⁹ MRPS IV/2, nr 13295. W dziale majątku po Prędocie Ożarowskim Jakub nie otrzymał dóbr w ziemi lubelskiej.

¹²⁰ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 7, Lipsk 1841, s. 213; W. Pociecha, *Królowa Bona*, t. 2, s. 29.

¹²¹ B. Paprocki, dz. cyt., s. 547.

¹²² F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹²³ MRPS IV/2, nr 15358, 15563; tamże IV/3, nr 17645, 18799, 19594, 21538; *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, nr 1134.

¹²⁴ MRPS IV/2, nr 13412, 13481. Mikołaj Ożarowski odziedziczył połowę wsi Rudno wraz z bratem Bernardem (*Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*, s. 204).

¹²⁵ AGAD, ASK, RK nr 48, k. 28v; nr 49, k. 93v; nr 50, k. 60; nr 53, k. 24v, 39v.

¹²⁶ MRPS IV/2, nr 15358; *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, nr 1134.

¹²⁷ MRPS IV/2, nr 15663.

o zawłaszczenie jego pieniędzy i rzeczy podczas misji w Polsce¹²⁸. Za Ożarowskim wstawił się wówczas biskup Piotr Tomicki, podkanclerzy Królestwa Polskiego, który napisał list skierowany do kanclerza Królestwa Węgier Stefana Werboczege (*Verbetio*)¹²⁹. W obronie dobrego imienia swego podkomorzego stanął również sam Zygmunt Stary, pisząc list do Jana Zapolyi, w którym zapewniał o niewinności Sylwestra Ożarowskiego¹³⁰. Sprawa ta ciągnęła się przez kolejne lata. W czerwcu 1530 r. o zwrot rzeczy przez Sylwestra Ożarowskiego ubiegała się u króla Zygmunta Starego wdowa po Jakubie Thornali, Katarzyna wraz z nieletnimi synami. U podkomorzego Ożarowskiego miały być zdeponowane różne szaty, kosztowności i klejnoty należące do skarbnika Królestwa Węgier¹³¹. Żonę i synów Jakuba Thornali reprezentował brat Katarzyny, Franciszek Frangepani (*de Frangepanibus*) arcybiskup koloczeński. Spór rozstrzygnął wyrok królewski ogłoszony 28 listopada 1530 r.¹³²

Sprawa Jakuba Thornali nie zachwiała mocnej pozycji Sylwestra Ożarowskiego na dworze Zygmunta Starego. Pełnił on rolę informatora władcy oraz zwierzchników kancelarii królewskiej, biskupa Piotra Tomickiego i Krzysztofa Szydłowieckiego, a także zapewne innych wysoko postawionych osób¹³³. Z polecenia Zygmunta 23 października 1532 r. podkomorzy Sylwester Ożarowski złożył oficjalną wizytę w imieniu króla leżącemu na łożu śmierci kanclerzowi Krzysztofowi Szydłowieckiemu¹³⁴. W jego obecności Krzysztof Szydłowiecki uporządkował swe sprawy majątkowe. Kanclerz wyznaczył wówczas opiekunów swych nieletnich dzieci i zarządców pozostawionych im dóbr¹³⁵. Podczas kolejnej wizyty podkomorzego w dniu 29 października kanclerz Szydłowiecki zabezpieczył w obecności Ożarowskiego swą małżonkę Zofię z domu Targowicką, zapisując jej 2400 zł. polskich dochodu ze swych posiadłości¹³⁶. Warto tu wspomnieć, że bliskie relacje łączyły zapewne nie tylko Krzysztofa Szydłowieckiego i Sylwestra Ożarowskiego, lecz także ich małżonki. Zofia Targowicka w młodości przebywała na dworze królowej Barbary Zapolyi, gdzie najprawdopodobniej poznała Zofię Bazo, która została żoną królewskiego podkomorzego¹³⁷.

¹²⁸ *Acta Tomiciana*, t. 10, Poznań 1898, s. 68-69; MRPS IV/1, nr 5706; tamże IV/2, nr 15918.

¹²⁹ *Acta Tomiciana*, t. 10, s. 68.

¹³⁰ Tamże, s. 68-69.

¹³¹ MRPS IV/1, nr 5706; F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹³² MRPS IV/2, nr 15918.

¹³³ *Acta Tomiciana*, t. 11, Poznań 1901, s. 116, 120, 122.

¹³⁴ Tamże, t. 14, s. 731; MRPS IV/2, nr 16577; F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹³⁵ *Acta Tomiciana*, t. 14, s. 731; MRPS IV/2, nr 16577.

¹³⁶ MRPS IV/2, nr 16588, 16589.

¹³⁷ J. Kierzkowski, *Kanclerz Krzysztof Szydłowiecki. Z dziejów kultury i sztuki zygmunto-wskich czasów*,

Sylwester Ożarowski służył na dworze Zygmunta Starego do ostatnich lat swego życia. W tym czasie u boku stryja karierę robił Janusz Ożarowski. Jego wieloletnią służbę król wynagrodził nadając mu w październiku 1534 r. intratny urząd wrotnictwa w żupach wielickich¹³⁸. Trzy lata później Zygmunt Stary zwolnił Janusza Ożarowskiego z obowiązku wzięcia udziału w wyprawie wojennej¹³⁹. Sylwester Ożarowski ostatni raz jako podkomorzy odnotowany został 13 sierpnia 1535 r.¹⁴⁰ W kolejnych miesiącach nieodłączny towarzysz króla nadal przebywał u jego boku. 25 listopada 1535 r. w Wilnie otrzymał on nominację na urząd wojskiego krakowskiego¹⁴¹. Godność podkomorzego Ożarowski prawdopodobnie zachował aż do swej śmierci w 1537 r.¹⁴² Urząd ten objął następnie Marcin Wolski (zm. po 1548), który jako podkomorzy występował od 14 listopada 1537 r.¹⁴³ Po śmierci Sylwestra Ożarowskiego prawdopodobnie zakończyła się też kariera dworska jego bratanka Janusza. Przedstawiciele rodziny Ożarowskich nie znaleźli się w składzie dworu królewskiego ostatniego Jagiellona. Synowie Sylwestra Ożarowskiego i Zofii Bazo nie odegrali większej roli.

Za panowania Zygmunta I dalszego awansu szukał Stanisław Ożarowski, który wcześniej przebywał na dworze króla Aleksandra Jagiellończyka. Wziął on udział w kampaniach wojennych przeciwko Moskwie. Jego karierę wojskową zapewne przerwała kara więzienia z śmiertelne zranienie przez niego Piotra Wójcickiego z ziemi chełmskiej w 1516 r.¹⁴⁴ Dopiero po kilkunastu latach od tego wydarzenia, Stanisław Ożarowski został rotmistrzem piechoty zaciężnej¹⁴⁵. Funkcję tę pełnił w latach 1531-1532 i 1538 r., początkowo dowodził oddziałem złożonym ze 150, a następnie z 200 żołnierzy¹⁴⁶. W tym samym czasie Stanisław Ożarowski objął

Poznań 1912, cz. 1, s. 274.

¹³⁸ MRPS IV/3, nr 17645.

¹³⁹ Tamże, nr 18799.

¹⁴⁰ *Urzędnicy centralni*, nr 698.

¹⁴¹ *Urzędnicy województwa krakowskiego*, nr 440. Nominacja 25 listopada 1535 (MRPS IV/3, nr 17946) zm. 1537.

¹⁴² F. Sikora, dz. cyt., s. 680.

¹⁴³ Marcin Wolski – oboźny 1511-1531, chorąży 1528-1538, podskarbi nadworny 1525-1547, podkomorzy 1537-1548 (*Urzędnicy centralni*, nr 7, 499, 699, 782).

¹⁴⁴ MRPS IV/2, nr 10871.

¹⁴⁵ Rotmistrz był dowódcą oddziału wybieranym przez hetmana na polecenie królewskie. Rotmistrz piechoty zaciężnej zajmował się szkoleniem żołnierzy w indywidualnym strzelaniu i oddawaniu salw. Odpowiadał za dyscyplinę w czasie przemarszu oddziału i pobytu żołnierzy w obozie oraz za wozy z narzędziami do budowy obozów i machin oblężniczych jadące za oddziałem. Prowadził też rozliczenia finansowe ze swymi żołnierzami i zgłaszał straty w ludziach i sprzęcie. Rotmistrzowie oddziałów brali też udział w naradach wojennych z wyższym dowództwem (A. Bołdyrew, *Piechota zaciężna*, s. 57-58).

¹⁴⁶ Tamże, s. 62.

też urząd podstolego lubelskiego¹⁴⁷. Najmłodszy syn Rafała Ożarowskiego zmarł najprawdopodobniej pod koniec lat 30. XVI w.

W cieniu wysokiej pozycji Sylwestra rozwijała się kariera kościelna jego brata Jana, kapelana królewskiego Aleksandra Jagiellończyka, a następnie Zygmunta I. Jan Ożarowski został kanonikiem chełmskim i sandomierskim oraz plebanem w Kazimierzu Dolnym. Posiadał on również rozległą parafię w Garbowie¹⁴⁸, w skład której wchodziły Ożarów, Wola Ożarowska, Ługów, Staroścín oraz Giżyce, z wyjątkiem tych ostatnich, stanowiące dziedziczne posiadłości Rawiczów Ożarowskich¹⁴⁹. W 1512 r. Jan Ożarowski ufundował ważący ponad pół tony dzwon kościelny, który zachował się do naszych czasów, pomimo wywiezienia go do Rosji podczas pierwszej wojny światowej, skąd zabytek ten wrócił po rewindykacji na mocy traktatu ryskiego w 1924 r.¹⁵⁰ Były kapelan królewski prowadził szerszą działalność fundacyjną dzięki czynszowi, który pobierał z dochodów z żup solnych w Wieliczce i Bochni. Z dokumentu z 1532 r. wynika, że z tego tytułu przysługiwała mu wypłata 80 grzywien rocznie. Jan Ożarowski postanowił wówczas sprzedać go za 2000 grzywien, które przeznaczył na fundację kolegium mansjonarzy w kościele

¹⁴⁷ *Urzędnicy województwa lubelskiego XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1991, nr 237.

¹⁴⁸ B. Paprocki, dz. cyt., s. 547. U Paprockiego Jan Ożarowski występuje jako proboszcz trocki, kanonik sandomierski oraz proboszcz kazimierski i garbowski. Nie udało się dotrzeć do źródeł, które potwierdziłyby informację o tym, że Ożarowski posiadał godność „proboszcza trockiego”.

¹⁴⁹ A. Sochacka, dz. cyt., s. 78; teźże, *Dzieje Garbowa w średniowieczu*, [w:] *Wracamy w przeszłość*, cz. 1, Garbów 1999, s. 44.

¹⁵⁰ A. Nalewajek, *Dzwon Jana Ożarowskiego z 1512 roku w kościele parafialnym w Garbowie*, [w:] *Archiva temporum testes. Źródła historyczne jako podstawa pracy badacza dziejów. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Olczakowi*, red. G. Bujak, T. Nowicki, P. Siwicki, Lublin 2008, s. 352, 359-361. Rawicze Ożarowscy prawdopodobnie należeli do grona fundatorów nowego kościoła parafialnego wzniesionego na miejscu starej świątyni, która zapewne uległa zniszczeniu pod koniec XV w. (A. Sochacka, *Dzieje Garbowa*, s. 60; R. Wójcik, *Kościół Garbowa*, Garbów 1997, s. 20, 23-24). Z inskrypcji umieszczonej na dzwonie wynika, że został on odlany w wigilię Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, tj. 14 sierpnia 1512 r., przez nieznanego bliżej ludwisarza, który miał na imię Cyriak. Informuje ona, że jego fundator Jan Ożarowski był plebanem kazimierskim i garbowskim oraz kanonikiem chełmskim i sandomierskim. Godność kanonika chełmskiego, o czym wcześniej była mowa, posiadał on już pod koniec 1508 r. Zastanawia natomiast użycie w inskrypcji tytułu kanonika sandomierskiego, bowiem z dokumentu znanego w regestu w Sumariuszu Metryki Koronnej wiadomo, że Jan Ożarowski uzyskał prezentę na kanonię sandomierską dopiero w 1517 r. (A. Nalewajek, dz. cyt., s. 353, 356). Inny ślad jego działalności jako plebana garbowskiego wiązał się z uzyskaniem w 1529 r., opisywanego w późniejszych XVIII i XIX-w. wizytacjach kościelnych, uwiarytelnionego pieczęcią kapituły katedralnej w Krakowie ekstraktu *ex Libri Beneficiorum de Anno 1440* zawierającego *iura Ecclesie*, stanowiącego w kolejnych stuleciach dokument, który poświadczał utworzenie parafii w Garbowie (Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, Rep. 60A 105, k. 967; Rep. 60A 183, k. 193v).

parafialnym w Kazimierzu¹⁵¹. Ofiarował on również 300 zł. polskich na budowę sklepienia w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny Zwycięskiej w Lublinie, który został ufundowany przez Władysława Jagiełłę wraz z klasztorem brygidek po zwycięstwie nad zakonem krzyżackim pod Grunwaldem¹⁵².

Pewne wątpliwości budzi data śmierci byłego kapelana królewskiego. Z regestrów dokumentów znajdujących się w Sumariuszu Metryki Koronnej wiadomo, że godności posiadane przez kanonika Jana Ożarowskiego w 1538 r. zostały zapisane pośmiertnie innym osobom: kanonia krasnostawska (chełmska) kapelanowi królewskiemu Błażejowi, zaś parafia w Kazimierzu kanonikowi sandomierskiemu Stanisławowi Lipnickiemu¹⁵³. Jednakże w 1540 r. kanonik Jan Ożarowski występował z synami swego brata Sylwestra, Mikołajem i Janem oraz ich matką Zofią jako strona w procesie o wieś Giżyce. Spadkobiercy Sylwestra toczyli ten proces z jego bratem Rafałem Ożarowskim¹⁵⁴. Cztery lata później Jan został odnotowany jako pleban w Gołębiu¹⁵⁵. Na podstawie akt kościelnych badacze ustalili, że kanonik Ożarowski zmarł w 1549 r.¹⁵⁶ Po śmierci stryja: Mikołaj, syn Sylwestra, Benedykt, syn Rafała oraz Jan i Stanisław, synowie Jakuba, ustanowili egzekutorem jego testamentu Janusza Ożarowskiego, dziedzica Nowej Rawy¹⁵⁷. Po zakończeniu kariery na dworze królewskim Zygmunta Starego w latach 1542-1555 pełnił on urząd podsędka chełmskiego¹⁵⁸.

Miejscowość Nowa Rawa, której nazwa nawiązywała do herbu rodowego właścicieli gruntów, położona w pobliżu Wielkiego Rudna w ziemi lubelskiej¹⁵⁹, dzięki staraniom Janusza Ożarowskiego, a także wywodzącego się z Rudna Hieronima Pruszyńskiego od 1539 r. posiadała prawo miejskie¹⁶⁰. 20 marca 1539 r. otrzymali oni

¹⁵¹ MRPS IV/2, nr 16640. Jego imię i nazwisko do dziś widnieje na pierwszym miejscu na tablicy upamiętniającej najbardziej zasłużonych plebanów znajdującej się w farze kazimierskiej (W. Husarski, *Kazimierz Dolny*, Warszawa 1953, s. 62).

¹⁵² J. A. Wadowski, dz. cyt., s. 432, 442.

¹⁵³ MRPS IV/3, nr 19401, 19402.

¹⁵⁴ Tamże, nr 20081.

¹⁵⁵ Otrzymał wtedy dekret dotyczący wydobycia z grobu Jana Pasierba Wysockiego zmarłego w ekskomunice (L. Zalewski, *Z epoki renesansu i baroku na Lubelszczyźnie*, Lublin 1949, s. 206, przyp. 20).

¹⁵⁶ J.A. Wadowski, dz. cyt., s. 432, 442; L. Zalewski, dz. cyt., s. 229, przyp. 106.

¹⁵⁷ L. Zalewski, dz. cyt., s. 229, przyp. 106.

¹⁵⁸ *Urzędnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, nr 1134, 1298.

¹⁵⁹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 9, Warszawa 1888, s. 560 (dalej: SGKP).

¹⁶⁰ Hieronim Pruszyński występował także pod imieniem Gabriel. W latach 1567-1571 obejmował on urząd podsędka łukowskiego (*Urzędnicy województwa lubelskiego*, nr 541). W 1566 r. Hieronim Pruszyński pełnił funkcję pokojowca na dworze Zygmunta Augusta (*Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyj śp. Aleksandra hr. Stadnickiego wydane staraniem galicyjskiego wydziału krajowego*, t. 10, Lwów 1884, s. 88, nr 1323.).

przywilej królewski, na mocy którego Zygmunt Stary ustanowił w założonym mieście trzy doroczne jarmarki: w święto Obrzezania Pańskiego (1 stycznia), św. Jakuba (25 lipca) i święto Podwyższenia Krzyża Świętego (14 września) oraz cotygodniowe targi we wtorki¹⁶¹. W 1544 r. Janusz Ożarowski ufundował w Nowej Rawie kaplicę pod wezwaniem Świętego Krzyża i nadał grunty w użytkowanie posługujących w niej kapłanów, w tym pod budowę przeznaczonego dla nich domu¹⁶². Miasteczko rozwijało się intensywnie do jego śmierci, która nastąpiła około 1555 r.¹⁶³ W następnych latach właścicielem Nowej Rawy był Hieronim Pruszyński, który najprawdopodobniej wraz z terenami wsi Rudno sprzedał osadę Mikołajowi Firlejowi z Dąbrowicy (zm. 1588). Ten nie był zainteresowany jej rozwojem, wskutek czego miasto, które miało przyczynić się do świetności Rawiczów, zanikło¹⁶⁴.

W drugiej połowie XVI w. coraz większą rolę zaczęli odgrywać mniej znani krewni Prędociców. W ostatnich latach panowania Zygmunta Augusta jeden z członków rodziny, - Józef Ożarowski, podczas pobytu króla w Lublinie w lutym 1569 r. uzyskał przywilej zezwalający na założenie miasta Ożarów w pobliżu wsi Wyszmontów w województwie sandomierskim¹⁶⁵. Według ówczesnego znawcy herbów Bartosza Paprockiego pochodził on w linii prostej od Mikołaja zwanego Kruczkiem poległego podczas wyprawy bukowińskiej syna Sięgniewa z Ożarowa¹⁶⁶. Mikołaj syn Sięgniewa nie został potwierdzony źródłowo przez Jana Wroniszewskiego w monografii rodu Rawiczów, ani przez Feliksa Kiryka, który zajął się najstarszymi dziejami miasta w wydanej niedawno monografii Ożarowa¹⁶⁷. Lokacja miasta, którego nazwa nawiązywała do gniazda rodziny znajdującego się w ziemi lubelskiej, była w przeciwieństwie do założenia miasteczka Nowa Rawa, przedsięwzięciem udanym, a potomkowie pierwszych właścicieli w XVII i XVIII w. doszli do znaczącej pozycji wśród polskich rodów szlacheckich.

Rawicze Ożarowscy stanowią przykład rodu szlacheckiego, który jak wiele innych polskich rodów zrobił karierę na dworze Jagiellonów. Zdobyli oni pozycję i majątek dzięki uzyskanym przywilejom i umiejętności wykorzystywania bliskości

¹⁶¹ MRPS IV/3, nr 19594.

¹⁶² Tamże, nr 21538.

¹⁶³ *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, nr 1298.

¹⁶⁴ L. Zalewski, dz. cyt., s. 122. Pojawiło się przypuszczenie, że po przejściu kościoła w Rudnie przez protestantów katolicy udawali się na msze do Nowej Rawy (SGKP, t. 9, s. 560).

¹⁶⁵ F. Kiryk, *W epoce staropolskiej*, [w:] *Ożarów. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 2009, s. 76.

¹⁶⁶ Paprocki podał, że jeden z synów Sięgniewa z Ożarowa, Mikołaj zwany Kruczkiem, który zginął na Bukowinie, pozostawił syna Mikołaja, od którego wywodzili się Stanisław, Józef i Mikołaj Ożarowscy (B. Paprocki, dz. cyt., s. 547).

¹⁶⁷ Ten ostatni odnalazł informacje o ojcu Józefa, Mikołaju, który w 1515 r. był dzierżawcą królewskiej sobóckiej w starostwie zawichojskim. Posiadał ją do 1556 r., następnie przeszła ona w ręce Józefa (F. Kiryk, dz. cyt., s. 77).

z władcą dla umocnienia swojego znaczenia. Pierwsze pokolenia Ożarowskich położyły fundamenty pod rozkwit potęgi rodu w kolejnych stuleciach.

Ожаровские герба Равич – карьера при дворе Ягеллонов

Статья посвящена карьере Ожаровских герба Равич при дворе Ягеллонов. В ней собрана информация о представителях рода Ожаровских, связанных с двором Ягеллонов. Источниковой базой послужили королевские расходные книги и документы. Карьера рода Ожаровских до сих пор не становилась предметом специальных исследований. Её взлёт пришёлся на первую половину XVI в. В это время блестящую карьеру сделал Сильвестр Ожаровский (ум. 1537), который в молодости служил при дворе королевича Сигизмунда I, а после этого стал его королевским комнатным. В 1510 г. он стал подкоморием двора короля Сигизмунда Старого и занимал эту должность до последних лет своей жизни. Родной брат Сильвестра, Ян Ожаровский, в 1501–1506 гг. был королевским капелланом Александра Ягеллона, а после этого стал капелланом короля Сигизмунд I. При королевском дворе Сигизмунда также служил Януш Ожаровский, сын брата подкомория Сильвестра Ожаровского. Придворная служба дала им влиятельное положение и собственность, благодаря которым род развивался в следующие столетия.

Ożarowskis Coat of Arms Rawicz – Career in the Jagiellonian Court

The article presents a career of the Ożarowski family coat of arms Rawicz in the Jagiellonian court. The information collected in the article concerns the representatives of the family Ożarowski connected with the court of the Jagiellonians. The source basis were the king's receipts and documents. The career of the Ożarowskis has never been a separate subject of research before. Their career gained momentum in the first half of the 16th century. At that time a great career was made by Sylwester Ożarowski (died 1537), who in his youth served in the court of prince Sigismund I, and then became the young king's valet. In 1510 he took the office of *succamerarius* in the court of king Sigismund I the Old, in which he remained until the last years of his life. Sylwester's brother, Jan Ożarowski in the years 1501-1506 assumed the function of the king Aleksander Jagiellończyk's chaplain, and then became a chaplain of the king Sigismund I. Janusz Ożarowski, the nephew of *succamerarius* Sylwester Ożarowski, also served in king Sigismund's court. He gained a position and fortune thanks to which the family could advance in the course of the next centuries.